



แม่บัวซอนปัจจุบัน

เปิดบ้านศิลปินแห่งชาติ 'แม่บัวซอน ถนอมบุญ' เจ้าแห่งขับชอล้านนา

นิทรรศการในบ้านแม่บัวซอนที่เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้
ภูมิปัญญาล้านนา

กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (สวธ.) ได้ทำพิธีเปิดบ้านนางบัวซอน ถนอมบุญ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง พ.ศ.2555 ที่ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นศิลปินแห่งชาติที่ล่าสุดที่มีการเปิดบ้านขึ้นเป็น "ศูนย์การเรียนรู้" ภูมิปัญญาในท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาล้านนา โดยเป็นแหล่งถ่ายทอดด้านการขับชอและจ้อยแบบดั้งเดิมให้แก่ นักเรียน นักศึกษา เยาวชน และคนที่สนใจเรียน

ในวันนั้น พื้นที่บ้านของแม่บัวซอนคลาคล่ำด้วยผู้คน มีทั้งลูกศิษย์ลูกหา คนในละแวกบ้าน และผู้คนในอำเภอพร้าว รวมทั้งอำเภออื่นๆ ในจังหวัดที่รู้จักแม่บัวซอนต่างมาร่วมแสดงความยินดีในการเปิดศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาของแม่บัวซอน

ปัจจุบัน แม่บัวซอน ถนอมบุญ มีอายุ 70 ปี เมื่อใครถามหาการแสดงและดนตรีพื้นบ้านภาค



ภาพขวาสุดเป็นแม่บัวซอนในวัย 13 ปี ออกแสดงขับชอ และได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย

เหนือที่ใช้ชื่อว่า “บัวซอน เมืองพร้าว” คนร่วมรุ่นแม่บุญซอน หรือที่มีอายุน้อยกว่าเล็กน้อย รวมทั้งเด็กรุ่นใหม่ที่มีใจเรียน ศิลปะ ต่างรู้จักแม่บุญซอนกัน ทั้งนั้น ซึ่งโด่งดังในฐานะเป็นช่างซอหญิงที่ไม่เลือกคู่ชอชาย เป็นนักแสดงที่มีความรู้การขับซอแตกฉาน และมีปฏิภาณไหวพริบรอบด้านในการแสดง เพราะการขับซอนั้นเป็นการเดินสด ไม่มีบทหรือสคริปต์ ใช้ความสามารถของผู้แสดงล้วนๆ เช่นเดียวกับการแสดงลำตัดของภาคกลาง

ในวัย 18 ปี แม่บุญซอนมีผลงานบันทึกแผ่นเสียงครั้งแรก เพลงน้ำตาเมียหลวง เป็นการขับซอแบบต้นสด ไม่มีบท ได้รับความนิยมและโด่งดังเป็นพลุแตก ในภาคเหนือจึงไม่มีใครที่ไม่รู้จักแม่บุญซอน ต่อมา แม่บัวซอนยังออกผลงานขับซอบันทึกอีกเป็นจำนวนมาก อาทิ บทขับซอเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาราช บทขับร้องเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ บทขับซอศาสนา เหมือนมหาสมบัติ บทขับซอมหาเวสสันดร พระคุณแม่ ปอยช้างสังข์ ฯลฯ เป็นต้น ยังมีผลงานประพันธ์บทซอที่มีเนื้อหาสาระเป็นแก่นสาร ให้คุณประโยชน์กับสังคมเป็นอย่างมาก

ในด้านภาษา บทขับของแม่บุญซอนยังได้รับการยกย่องว่ามีรูปแบบร้อยกรองพื้นบ้านที่งดงาม ด้วยถ้อยคำสำนวนไพเราะ ก็น่าใจ รวมทั้งยังให้ข้อคิดคติธรรมกับผู้ชมอีกด้วย

และไม่ได้มีแต่คนร่วมรุ่นที่แม่บัวซอนสามารถใช้ดนตรีพื้นบ้านสื่อสารเข้าถึงกันได้ สำหรับเยาวชนคนรุ่นใหม่ แม่บัวซอนก็พยายามสานต่อศิลปะบันเทิง

ดั้งเดิมของล้านนาไม่ให้อายุหาย ด้วยการคิดค้นวิธีการขับซอและจ้อยให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักวิธีการฟังซอได้อย่างเข้าใจ ฟังง่ายขึ้น เน้นคำซอที่มีสาระให้ข้อคิด คติธรรม สอดแทรกไปในความบันเทิง สนุกสนาน และความสามารถทำให้แม่บุญซอนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย สาขาภาษาและวัฒนธรรม (การขับซอ) และนับเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมรางวัลการประกวดขับซอในงานต่างๆ

นับจากแรกอายุ 13 ปี ที่แม่บัวซอนได้เริ่มออกงานเล่นลิเกเป็นครั้งแรกตามงานต่างๆ และได้พบกับแม่ครูคำปัน เงาใส แม่ครูซอที่มีชื่อเสียงสมัยนั้น ที่รับแม่บัวซอนเป็นลูกศิษย์ และเลี้ยงดูเหมือนลูกหลานคนหนึ่ง ยามกลางวัน แม่บัวซอนจะช่วยแม่ครูทำงานบ้าน ส่วนกลางคืนก็ฝึกหัดเรียนรู้ซอและจ้อยจากแม่ครู

“แม่ครูสอนไปก็ถึกหมวก ถึกเลื้อก้นหนาวไปด้วย เราต้องใช้ความขยัน อดทน หมั่นท่องจำตามเครื่องซอต่างๆ หรือทำนองต่างๆ ที่เป็นต้นแบบการเล่น แม้แต่ช่วงทำงานบ้านก็ท่องบททวนเครื่องซอไปด้วย” แม่บุญซอนเล่า และว่า หลังจากเรียน 3 เดือน แม่บัวซอนก็เริ่มออกแสดงซอและจ้อยประกวดตามงานต่างๆ

เริ่มจากรู้จักเรียนขับซอครั้งแรกจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 57 ปี แม่บัวซอนเล่าว่า ในช่วงอายุ 18-19 ปี นับว่าเป็นช่วงที่โด่งดังที่สุด ถ้าพูดภาษาชาวบ้านก็คือดังทะลุฟ้า แสดงนับร้อยๆ งาน ในแถบ

จังหวัดพื้นที่ภาคเหนือไม่มีใครไม่รู้จัก แม่บัวซอนเคยไปแสดงแล้วทั้งนั้น งานบวช งานแต่ง งานวัด งานมงคลต่างๆ นานา แม้ว่าสมัยนั้นบ้านเมืองจะไม่เจริญ ถนน ไฟฟ้าไม่มี การเดินทางไม่สะดวก บางที่ใช้รถไฟ ใช้เกวียน ทางเท้า เดินทางเพื่อไปถึงสถานที่จัดงาน ค่าจ้างถูกแค่ 40-50 บาทต่อครั้ง



การแสดงศิลปะชาวเหนือสร้างบรรยากาศคึกครื้นในงาน



พิธีเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติที่มีนางพิมพ์วิ วัฒนารามกร รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม มาเป็นประธานในพิธีเปิด

ในอดีตหลังแม่บุญซอนแต่งงานมีลูก 2 คน เลิกการแสดง แต่แล้วด้วยโชคชะตาทำให้ต้องกลับมาแสดงอีกครั้ง และเกิดหวนคิดขึ้นมาว่าถ้าไม่กลับมาแสดงอีก ก็จะทำให้การแสดงซอและจ้อยที่เป็นภูมิปัญญาล้านนาผิดเพี้ยน สูญหายไป เนื่องจากระยะหลังการขับซอแบบดั้งเดิมที่เคยมีการสืบทอดกันมา ได้แปรเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการไปมาก คือ นำบทซอไปประกอบดนตรีสากลสมัยใหม่ ปรับทำนองและจังหวะคึกคักมากขึ้น การขับซอเหมือนการร้องเพลงทั่วๆ ไป หรือกลายเป็น “ซอสตรีง” บ้าง “ซอประยุกต์” บ้าง และ “ซอสมัย” บ้าง ซึ่งทำให้แม่บัวซอนกลัวว่าหากปล่อยให้เป็นเช่นนี้ไปเรื่อยๆ การขับซอแบบดั้งเดิมต้องสูญหายไปแน่ จึงเป็นที่มาของการคิดค้นวิธีการฟังซอแบบดั้งเดิมให้เข้าใจและฟังง่ายขึ้น โดยหวังให้เกิดการอนุรักษ์และ

สานต่อภูมิปัญญาดั้งเดิมให้คงอยู่

“แม่มองไปถึงอนาคต ไม่อยากให้การขับซอสูญหาย และตอนนี้ก็เห็นว่ามีคนรุ่นใหม่เข้าใจการขับซอมากขึ้น เพราะแม่เองเป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าการขับซอเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ มีศักดิ์ศรี และแสดงให้เห็นอีกว่า กว่าที่จะได้มานั้นเราต้องทำงานมากมาย” แม่บัวซอนกล่าว

พร้อมกับฝากไว้ว่า การสานต่อการขับซอดนตรีภาคเหนือ นั้น คนรุ่นใหม่จะต้องเป็นผู้อนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นให้คงอยู่ต่อไป อย่าออกนอกขอบเขต และควรศึกษาองค์ความรู้ต่างๆ ให้เข้าใจ ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ในการบอกเล่าและถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านชนิดนี้ และสุดท้ายต้องมีความชอบ มีศิลปกรรม ความดีในตนเอง

“การขับซอต้องมีรูป รส กลิ่น เสียง รูปหมายถึงการขับต้องมีความงาม รสหมายถึงวรรณกรรม ถ้อยคำไพเราะ กลิ่นหมายถึงต้องมีกลิ่นอายความเป็นซอแบบเก่าดั้งเดิม และกลิ่นยังหมายถึงความประพจน์ผู้เรียน ผู้เล่นอีกว่าต้องมีศิลปกรรม มีความดี ส่วนเสียงหมายถึงพลังเสียงในการแสดง มีความกลมกลืนกับดนตรี” แม่บัวซอนทิ้งท้าย.



แม่บัวซอนใช้วิธีการขับซอในงาน